

Півень В.М.

*студентка філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯВИЩА АНТИІСТЕБЛІШМЕНТУ

Рухи проти істеблішменту зародилися в США ще в далеких 1940-х роках і тривали протягом 1950-х років. Тоді багато ветеранів Другої світової війни, які бачили жах і нелюдство, почали сумніватися у кожному аспекті життя, включаючи його зміст та почали об'єднуватись у рухи проти пануючої верхівки. Але це явище не стало розповсюдженим та прийнятим масами. Натомість це сталося у 1960 роках. Тоді поняття антиістеблішменту стало модним у бурхливих 1960-х. Молодь турбували суперечливі питання, такі як війна у В'єтнамі без чіткої мети, постійне нарощування військових ресурсів та накопичення коштів для холодної війни, ігнорування постійної бідності, расові проблеми, похмура система освіти, репресії, тощо. Риторика антиістеблішменту була широко розповсюджена, тому що вона торкалася повсякденних аспектів життя. Людей цікавило питання чому країна витрачає мільйони на іноземну війну і космічну програму, коли школи розвалюються, на що уряд відповідав, що Америка повинна підтримувати силу військових і бути готовими зупинити комуністів від захоплення світу. Як і в будь-яких дебатах, аргументи з обох сторін були справедливими. Гаслом антиістеблішменту було «Любити, а не воювати», проти гасла влади «Або любіть Америку, або залишайте її».

Тож, у 1960-х роках поняття антиістеблішменту вміщало в себе в першу чергу соціальний супротив, який вилився у рух хіпстерів. Тоді футболки і сині джинси стали уніформою молоді, тому що їхні батьки носили білі комірці і брюки. Сприяння миру та любові стало протитрутою для пропаганди ненависті та

війни. Життя в благородній бідності було більш «чесним», ніж накопичення майна в будинках у передмістях. Рок-н-рол грав гучно, а танці були вільними, а не вивчені в бальній залі. Згодом в популярну культуру вросло поняття про антиістеблішмент у піснях, моді, кіно, способі життя, телебаченні [1].

Акцент на свободу дозволив відкрито обговорювати раніше затихлі розмови про секс, політику або релігію. Хвиля радикальних визвольних рухів для меншин почалася також з 1960-х років, включаючи фемінізм другої хвилі, Чорну силу (рух за права чорношкірих), рух Чікано та визвольний рух геїв, тощо. Але упродовж 1960-х років суспільство змінилося до того, що визначення поняття істеблішмент розмилося, а термін «антиістеблішмент» втратив актуальність та переродився вже згодом у наступному сторіччі.

Сьогодні з кожним роком у світі та Європі зокрема, все більше перемагають нетрадиційні для світової спільноти політичні сили - нові, не звиклі для усіх, представники антиістеблішменту. Якщо у XX сторіччі такі випадки були винятками з правил, сьогодні це стає нормою. Більше того, якщо у XX сторіччі антиістеблішмент зазвичай означав соціальні рухи, то сьогодні це поняття має політичне втілення. Значення цього феномену у XXI сторіччі неможна применшувати, адже він знаменував радикальну зміну електоральних настроїв у всьому світі. Крах старих систем та порядків - це вирок внутрішнім елітам у багатьох країнах. Це явище можна пояснити глобалізацією, - уніфікацією усіх життєвих сфер, де правила, норми та традиції відходять на другий план. Або ж, навпаки, причиною є посилення конкуренції між регіонами світу та ростом націоналізму. Іншою причиною можуть бути нові цінності і ідеали сучасного молодого покоління. Також існує гіпотеза, що антиістеблішмент - це не новітні тенденції, а неспроможність молодих політиків впоратись з наслідками демографічних криз, конфліктами та війнами.

Так, чи інакше, але усі варіанти ведуть нас до того, що щось

коїться із суспільством. Воно бунтує, повстає, вимагає «свіжої крові», ламає звичні для світу системи координат, задає інший темп розвитку політичної історії. Суспільство формує нові цінності у відповідь на агресію світу. Коли люди стиснуті лещатами перманентних міждержавних суперечок, погроз, агресій, конкуренцій, воно шукає захисту у нових ідеях та обличчях. Колись американський соціолог та політолог С. Хантінгтон описав американське суспільство 1960 року, у період кризи демократії - «Суть демократичного сплеску 1960х років була загальним викликом для існуючих систем влади, державної і приватної. У тій чи іншій формі цей виклик проявився в сім'ї, університеті, бізнесі, громадських та приватних асоціаціях, політиці, урядовій бюрократії та військовій службі. Люди більше не відчували зобов'язання підкорятися тим, кого вони раніше вважали мудрішими через вік, звання, статус, досвід, характер або талант» [3]. Суть антиістеблішменту XXI сторіччя з далеку чимось нагадує тодішнє американське суспільство. Але якщо у першому випадку такі суспільні настрої були мінливим кризовим явищем, то точно стверджувати, що сьогоденні тенденції - це тимчасова криза, а не результат трансформації (або деградації) суспільства, ми не можемо.

Загалом, можна виокремити декілька характерних рис типових антиелітарних політичних сил. Зазвичай, їх лідери є популістами, багатими на нові ідеї, які вони яскраво просувають до своєї цільової аудиторії. Остання ж формується в залежності від того, чиї гучні гасла вона підтримує - лівого чи правого вектору. По-друге, такі політики мають бути харизматичними лідерами, що зазвичай притаманно для популістів. І по-третє, більшість прихильників нових віянь на політичній арені - це молоде покоління. Але важливо розмежовувати поняття популіста, який нездатний впоратись з управлінням держави через брак досвіду та знань та представника антиістеблішменту. Адже уже сьогодні ми маємо підтвердження цієї різниці, про що буде зазначено далі.

Тож, наведемо приклади типових представників антиістеблішменту. Рух п'яти зірок (M5S) та «Ліга» вважаються в Італії партіями, які виступають проти еліти. Але найголовніший нонсенс - це колосальна підтримка партії M5S, адже її ідейним творцем став Бeppe Грілло, ведучий гумористичних програм. Грілло критикував діючу владу до того часу, поки його не відмовились транслювати на усіх державних каналах Італії. Лише пізніше Грілло почав позиціонувати себе як політичний гравець та почав збирати армію прихильників через інтернет. Так він з часом і утворив партію M5S, яка сьогодні діє вже на чолі з іншим лідером, Луїджі Ді Майо. Партія отримала найбільшу кількість голосів у італійських загальних виборах 2018 року і разом з партією «Ліга» сформувала найбільші групи в Палаті депутатів і в Сенаті.

Але з іншого боку, перед нами постає ще один приклад політика, представника антиістеблішменту, який кардинально відрізняється від попереднього.

Нещодавно Президентом консервативної Словаччини, уперше за усю історію країни, було обрано розлучену жінку, без досвіду роботи у політиці та яка підтримує європейську міграційну та гендерну політику у країні, де одностатеві шлюби все ще не є законними. Поява Чапутової на політичній арені сколихнула авторитетні світові ЗМІ. Financial Times назвав Чапутову «невідомою дівчиною». «Її підйом викликав лютість, а іноді і сексистські реакції з боку її опонентів», - написав кореспондент FT. Інше видання, Рейтер, дав Чапутовій прізвище «словацька Ерін Брокович», на честь американської адвокатки і екоактивістки, яку зіграла Джулія Робертс в легендарному однойменному фільмі 2000 року. Подібно до Чапутової, Брокович також вела багаторічний судовий конфлікт з владою, і обидва виграла. Прізвище «словацька Ерін Брокович» перейняли і інші іноземні ЗМІ, включаючи New York Times. Чеська щоденна газета «Mlada fronta Dnes» незадовго до першого туру президентських виборів охрестила Чапутову

«кометою» словацької політики, а в іншому передвиборчому тексті, газета називає її «вільним від скандалів воїном» [2].

Чапутова і справді є феноменом поняття антиістеблішменту. Вона дійсно не має досвіду у політиці та словаки про неї практично нічого не знали до виборів, але вона зовсім не є популісткою. Передвиборча компанія Чапутової була толерантною до своїх опонентів та не мала популістських лозунгів. Непередбачуваним є той факт, що в центрі Європи, де домінують Земан, Орбан і Качинський, де є консерватори, праві або популісти, не тільки жінка з ліберальними переконаннями має шанс стати Президентом. Таким чином, новий Президент Словаччини вибивається з тренду, який задавали центральноєвропейським країнам Австрія, Польща, чи Угорщина, де в урядах домінують праві націоналістичні партії, або ж Віктор Орбан, Прем'єр Угорщини, чия кампанія зосереджена на міграційних та соціальних питаннях.

Тож, антиістеблішмент може не бути синонімом популізму. Варто розуміти, що невдоволення людей владою, не завжди призводить до популізму, або націоналізму. Тому сьогодні Словаччина показала свою зрілість на виборах, та спроможність протистояти націоналістичній та популістській риторичі. Зузана своїм прикладом доводить, що молодь (яка проголосувала в більшості саме за неї), може обирати свідомого, чесного політика, який не замилює очі обіцянками та не грає на почуттях суспільства, використовуючи глобальні проблеми країни та світу. Зузана довела, що метою політики має бути не інтрига, а урівноваження соціальних груп та нарощування кількості прогресивних сенсів у суспільстві. Та крім того, завдяки ній, можна ще раз наголосити, що феномен антиістеблішменту прийнятний для сучасного світу та не є винятком з правил. А тому питання не у тому ким є людина за професією та чи має вона досвід у політиці, а у тому, чи справді вона гідна бути лідером.

Список використаних джерел:

1. How the Army inspired the anti-establishment [електронний ресурс] // National Army Museum newsletter - Режим доступу: <https://www.nam.ac.uk/explore/how-army-inspired-anti-establishment>.
2. What to Know About Zuzana Caputova, Slovakia's First Female President [електронний ресурс] // Time. - 2019. - Режим доступу: <http://time.com/5561925/zuzana-caputova-slovakias-first-female-president/>.
3. Zinn H. History is a weapon / THE SEVENTIES: UNDER CONTROL? [Електронний ресурс] / Howard Zinn. - 2010. - Режим доступу: <http://www.historyisaweapon.com/defcon1/zinnseven20.html>